

Łódź, 5 października 2017 r.

Prof. dr hab. Bogusław Sygit
Profesor zwyczajny
Uniwersytet Łódzki
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki

R E C E N Z J A

pracy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Kilińskiej-Pękacz pt.: „Ochrona małoletnich przed alkoholem w polskim prawie karnym”, Olsztyn 2017, napisanej pod kierunkiem naukowym Pana prof. dra hab. Radosława Krajewskiego.

Na temat ochrony przed alkoholem napisano tak wiele, że przystępując do lektury kolejnej pracy na ten temat byłem pełen obawy, czy można jeszcze napisać coś oryginalnego, coś twórczego i wartościowego naukowo tym bardziej, że sam przez 5 lat prowadziłem ogólnopolskie badania nad tym problemem. W miarę czytania pracy przekonałem się, że jest to praca potrzebna, wartościowa i odbiegająca koncepcją od dotychczasowych. Dlatego też podjęty przez Doktorantkę problem i w efekcie wybrany temat przyjmuję z uznaniem.

Recenzowana rozprawa jest opracowaniem obszernym, liczy bowiem wraz z bibliografią 355 stron. Podzielona jest na pięć rozdziałów. Rozpoczyna ją 10 stronicowe Wprowadzenie, a zamyka Zakończenie prezentujące główne ustalenia i wnioski Autorki.

W przedkładanej recenzji świadomie rezygnuję ze szczegółowego omawiania treści poszczególnych rozdziałów pracy wychodząc z założenia, że recenzja to ocena wartości pracy, a nie jej streszczenie.

A.

Ocena ogólna

Lektura pracy, a właściwie jej przestudiowanie pozwala na uznanie, że jest ona pod względem merytorycznym, a w efekcie naukowym bardzo wartościowa, skoro:

1. Praca mimo, że nie ma charakteru opracowania oryginalnego – porządkuje dotychczasową wiedzę teoretyczną, przypomina wykonane badania empiryczne i omawia prawno-historyczne aspekty podjętego problemu. W efekcie dysertacja jest kompleksowym opracowaniem prawno-karnej ochrony małoletnich przed alkoholem i tym samym wypełnia lukę w tym względzie w naszym piśmiennictwie.

2. Jest to rzetelne opracowanie, wnikliwe, dobrze udokumentowane. W pracy zastosowano 838 przypisów. Do swoich rozważań Autorka wykorzystowała 51 źródeł prawa, 233 publikacje zwarte, 64 artykuły i glosy, 30 orzeczeń i 14 stron internetowych. Szkoda tylko, że Doktorantka nie ma zwyczaju numerowania

tych pozycji, zmuszając recenzentów do żmudnego dodawania przypisów z każdego rozdziału oraz dodawania wykorzystanych źródeł, literatury i orzecznictwa.

3. Autorka nie omija trudnych problemów, jakie stoją przed ustawodawcą w zakresie prawnej ochrony małoletnich przed alkoholem. Skrupulatnie je wyłuskuje i podejmuje próbę ich mądrego rozwiązania. W wielu kwestiach jest krytyczna i trzeba przyznać jej rację, jak np. w sprawie rozumienia pojęcia „napój alkoholowy”, braku regulacji prawnej dotyczącej sposobu reakcji na odmowę okazania dowodu tożsamości umożliwiającego stwierdzenie wieku; niespójności terminologicznej („dziecko – małoletni – nieletni”), braku zakazu spożywania alkoholu w miejscu publicznym jako takim, czy braku ustawowego wskazania minimalnej odległości punktu sprzedaży lub podawania alkoholu np. od szkoły; nie kryminalizowanie podawania alkoholu małoletnim też przez inne osoby, niż wymienione w ustawie, np. przez kolegę; brak rejestru osób, wobec których orzeczono zakaz prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na sprzedaży lub podawaniu napojów alkoholowych; błędnego określenia utraty zezwolenia na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych (zakaz dot. sprzedaży lub podawania alkoholu osobom do lat 18, zaś sankcja utraty zezwolenia dot. sprzedaży lub podawania alkoholu nieletnim.); wąskie i nieprecyzyjne ujęcie znaczenia rozpijania małoletniego, co ogranicza ochronę prawno-karną małoletniego; brak postaci kwalifikowanej tego przestępstwa, gdy sprawcami są rodzice lub inne osoby zobowiązane do opieki; dopuszczalność w określonych sytuacjach reklamy i promocji alkoholu; brak regulacji prawnych chroniących dziecko poczęte przed spożywaniem alkoholu przez kobietę ciężarną; niedostrzeżenie potrzeby zamieszczenia legalnej definicji „stanu odurzenia” w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich; brak w całym krajowym ustawodawstwie przepisu zakazującego wprost spożywania alkoholu przez małoletnich; wprowadzenie wąskiego katalogu podmiotów uprawniony do badania stanu nietrzeźwości nieletnich, itd.

4. Dostrzeżenie tych usterek, wad i błędów naszego ustawodawstwa nie jest tylko sztuką dla sztuki, ale sprawiło, że Doktorantka podała swoje konkretne propozycje, rozwiązania tych problemów i zgłosiła trafne postulaty de lege ferenda. Ich zbiór zamieściła w „Zakończeniu” pracy. Z tego względu praca ma też wartość dla prac legislacyjnych w zakresie ochrony małoletnich przed alkoholem.

5. Pracę czyta się z zainteresowaniem, wywody są w zasadzie wartkie, zrozumiałe, bo napisane pięknym językiem. Cenne jest to, że Doktorantka zadbała o „kompleksowość wywodów” i przedstawiła też stan badań tego problemu w naszym piśmiennictwie. W ten sposób można też ocenić potrzebę napisania tej pracy i realny wkład w badanie tego problemu w kraju.

6. Praca poza głównym wątkiem prawno-karnym, wkracza w inne obszary – stąd mamy ciekawe i wartościowe wywody dotyczące:

- a) wątku kryminologicznego, w którym omawia (w miarę wyczerpująco, w oparciu o skrupulatnie wykorzystane piśmiennictwo i przytoczone badania – przyczyny i rozmiary spożywania alkoholu przez małoletnich;
- b) wątku prawnohistorycznego; Autorka omawia ustawowe ograniczenia dostępu do alkoholu w ustawach z 1920, 1931, 1956, 1959, 1982 i 2001;
- c) wątku statystycznego; jest on w pracy dość rozbudowany. Obejmuje cały V rozdział. Aczkolwiek są to dane cytowane za KGP i Ministerstwem Sprawiedliwości, ale są dobrze skomentowane i ważne dla ukazania całokształtu podjętego problemu.

W zasadzie na tym powinienem zakończyć całą recenzję, gdyby nie to, że obowiązkiem recenzenta – poza wskazaniem wątków wyjątkowo wartościowych, stanowiących zgodnie z wymogami ustawy o stopniach i tytule naukowym – rozwiązanie problemu naukowego – jest zwrócenie uwagi na ewentualne usterki, ale tylko po to, aby po ich uwzględnieniu przez Doktorantkę – praca była jeszcze lepsza – i mówiąc nieskromnie, obym miał też w tym swój udział.

Szczegółowe uwagi to:

1. Główne moje zastrzeżenie dotyczy kwestii zasadniczej, a mianowicie o ochronie kogo przed alkoholem jest praca. W tytule Doktorantka pisze, że chodzi o małoletniego. Lektura spisu treści (zamieszczona na s. 2-3) nie może nasuwać w tym względzie żadnych wątpliwości. Doktorantka konsekwentnie używa tam pojęcia „małoletni”, jednak już we „Wprowadzeniu” mówi też o „dzieciach” (s. 4,6,7,9,12), „osobach młodych” (s. 5), „nieletnich” (s. 9,10). Do s. 15 nie wiadomo więc, o kim będzie mowa. Rozdział I mimo, że z tytułu wynikałoby, iż traktuje jednak o małoletnich – wprowadza znów chaos pojęć; mowa w nim znów o „dzieciach” (s. 15,16-19,21-23), „ludziach młodych” (s.15,20) oraz wprowadza nową kategorię „młodzież” (s. 15-16). Dopiero na s. 25 znajdujemy wywody nt. „pojęcia małoletniego w kontekście jego ochrony przed alkoholem”. Podano, że choć tytuł pracy używa terminu „małoletni” – to jednak Autorka na potrzeby rozważań będzie też używać pojęć „nieletni-dzieci-młodzież”. Przyznaje przy tym, że najwłaściwsze byłoby używanie pojęcia „dziecko” (jest np. użyte w konwencji o Prawach Dziecka), to jednak fakt, że w języku prawnym i prawniczym dominuje pojęcie „małoletniego” sprawił, że Doktorantka będzie używała tego pojęcia (s. 28). Szkoda przy tym, że „wybierając” ten termin – Autorka nie zdefiniowała go. Mamy w pracy wnikliwe rozważania o istocie „dziecka” i „nieletniego” – a brak o „małoletnim” tym bardziej, że w prawie – jak przyznaje Autorka – nie ma jego legalnej definicji (s. 27). Muszę przyznać, że zamierzone używanie w dalszej części pracy z jednej strony pojęć „małoletni – dziecko – nieletni”, a z drugiej

młodociany, niepotrzebnie nie ułatwia lektury tej pracy., która pod względem merytorycznym jest na wysokim poziomie.

2. Wadą są skromne metody badawcze zastosowane przez Doktorantkę. Brak np. badań aktowych, czy ankietowych. Kompensują go co prawda wyczerpująco przytaczane badania obce – ale warto było je zweryfikować własnymi badaniami.
3. Gdy chodzi o badania statystyczne – to razi „niejednorodność uwzględnionych okresów”, i tak:
 - dane dotyczące rozpijania małoletnich są za lata 2002-2016 (s. 286-287);
 - skazania zaś za te przestępstwa, za lata 2008-2016; aczkolwiek Doktorantka w tym przypadku tłumaczy, że to Ministerstwo tak ograniczyło ten okres w swoich bazach, to jednak - dociekliwy pracownik naukowy na miejscu, w Ministerstwie może dotrzeć do okresów wcześniejszych;
 - przestępstwo sprzedaży lub podawania napojów alkoholowych (art. 43) jest przedstawione za lata 2003-2016, a skazania za lata 2008-2016;
 - z kolei dane dotyczące przestępstw popełnianych przez nieletnich, w tym w stanie nietrzeźwości, obejmują tylko okres 1999-2012.
4. Układ pracy można zaaprobować. Przyznaję, że bardziej czytelny byłby układ według „instrumentów, narzędzi, przypadków, które chronią małoletnich przed alkoholem” – niż obecne ujęcie. Na dobrą sprawę, żaden z rozdziałów (może poza pierwszym), nie nawiązuje i nie rozwija tematu pracy, bo czy mówi o „ochronie” – rozdział III, który traktuje o konsekwencjach zachowania się nietrzeźwych – młodocianych, którzy albo popełniają przestępstwa w tym stanie, albo też stają się ofiarami; czy rozdział IV, który omawia procedurę postępowania z małoletnimi spożywającymi alkohol; czy nawet rozdział V, który odnosi się do rozmiarów zjawisk związanych z nietrzeźwością małoletnich. Z kolei rozdział II, który mógłby mieć walory rozważań o „ochronie” – należało nazwać „**Sankcje karne za naruszenie przepisów o ochronie młodocianych przed alkoholem**”. Podoba mi się za to „Wprowadzenie”. Doktorantka potraktowała je szeroko i stąd dowiadujemy się od razu na początku rozważań, bez potrzeby domyślania się, o „celu, przedmiocie badań, tezie, metodzie badań oraz strukturze pracy”.
5. Błędy maszynowe – jest ich sporo, zob. np. s. 2 – jest „niektórym przestępstwami (...); s. 26 – jest art. 118 – zamiast art. 118 §2; s. 312 – jest „nastolatkowe...”; 314 – jest „nie zakał (...); 329 – jest 2 razy „Miodulski”; 332 – jest „Eiststadt”.
6. Błędy stylistyczne, np.:
 - s. 5 „spożywają alkohol niż narkotyki” (chyba używa się narkotyki);
 - s. 8 „odnośnie do zakazu reklamy...”, zamiast „odnośnie zakazu”;
 - s. 10 „odnośnie do ochrony...”;

- s. 11 rozdział ten nakierunkowany jest ...”;
- s. 27 „legalna definicja nie została uregulowana...”;
- s. 66 „względu osoby ... wylegitymowaniu takiej osoby...”;
- s. 312 „...szczególna ochrona osób szczególnie...”;
- s. 312 „...stanowi substancję...z której problemem...”;
- s. 317 „...kodeksowe, jaki to status...”;
- s. 323 „ujawnienie przypadków ich przez nich spożywania”.

7. Niekonsekwentne stwierdzenia, np.:

- s. 70 „w krótkim czasie, który to stan trwa także aktualnie”;
- s. 77 „ustawa...nie sankcjonuje zakazu, ale nie penalizuje w ogóle zakazu”;
- s. 313 „brakuje regulacji (dot. ochrony małoletnich”); zaś na s. 322, że „jest wiele przepisów zapewniających ochronę”.

Reasumując

1. Zgłoszone przez ze mnie niedoskonałości tej pracy mają charakter formalno-techniczny. Są efektem nie przeczytania (przynajmniej wersji przedłożonej Recenzentowi) oraz pewnej jeszcze nieporadności naukowej Doktorantki. Rozumiem ten stan i kładę go na karb rozpoczęcia poważnej kariery naukowej. Co więcej – z niektórymi uwagami Autorka nie musi się zgodzić tym bardziej, że wykazała w pracy niejednokrotnie swoje nieugięte stanowisko.
2. Podniesione walory tej pracy uzasadniają wniosek o jej publikację.
3. Praca doktorska Pani Agnieszki Kilińskiej-Pękacz pt.: „Ochrona małoletnich przed alkoholem w polskim prawie karnym” – odpowiada warunkom stawianym przez art. 13 ustawy z dnia 14 kwietnia 2003 r. o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 959 ze zm.), dlatego też wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Agnieszki Kilińskiej-Pękacz do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Bogusław Sygit